

žinskem življenji? Vsak razvajan človek je manj ali bolj nesposoben za delo, za svoj posel, in je velikokrat sam sebi težaven.

(Dolje greh.)

Zemljepisje v ljudski šoli.

Štirje letni časi.

J. Kako se pa to vé, da je zemlja prišla okoli solnca? kako moremo mi na zemlji to vediti, ker še ne čutimo, da bi se zemlja sukala, toliko manj pa moramo vediti, da smo prišli okoli solnca?

O. Ko si se uni dan peljal z mano v kočiji, tudi nisi popred vedil, da smo tako daleč prišli, dokler nisi pogledal iz kočije, in nisi na drevesih, vaseh in hribih spoznal, da smo že daleč od doma; in ko se k domu obrnemo in ko zagledamo hišo, vedili smo, da smo domá. Glej, ravno tako je na zemlji! Tista velika kočija, v kateri se peljemo, je naša zemlja; solnce in nepremične zvezde so pa tisti hribi, na ktere gledamo, kako daleč smo že v letu. — Visoko na nebeskem oboku je razpostavljenih 12 nebeskih znamenj — zverokrog; — v podolgasto okroglem tiru se pomika naša zemlja, ali kakor se nam vidi, solnce od znamenja do znamenja, in ko zadnje znamenje, rihe (♋), zá sabo pušča, stopa zopet v pervega, v ovna (♈). Pot, po kateri se zemlja pomika, se imenuje zemljina draga, tir ali ekliptika (Erdbahn); to pot pa prehodi v 365 dneh, 5 urah, 48 minutah in v 48 trenutkih, in toliko časa se šteje za eno leto.

J. Kako se pa to zgodi, da solnce, kakor se nam zdi, poletu višej hodi in ima večjo moč, da zemljo ogreva, nego po zimi, ko se tako rekoč le ob kraji neba plazi.

O. Povedal sem ti, da je zemlja okrogla. Ko bi zemljina os vodnoravno na ekliptiki ležala, in se zemlja tudi vodnoravno popolnoma v šestilnem krogu (Zirkellinie) okoli solnca pomikala, bi bila noč in dan povsod na zemlji enako dolga. Na sredi zemlje, kjer si mislimo, da je rudeča nit potegnjena, bi bilo vedno polletje, na obeh straneh po krogli bi vročina pojenjevala, kolikor bi solnčni žarki bolj pošev padali; proti te-

čajem bi pa bila zima brez konca in kraja. Ko bi pa zemljina os bila navpična, bi imela polovica zemlje polletje, druga pa vedno zimo. Zemljina os pa ne stoji ne vodnoravno, pa tudi ne navpično, ampak nekoliko pošev. In takošna se zasučee vsakih 24 ur okoli svoje osi, in ravno tako obernjena se verti okoli solnca.

J. Kako se pa godi, da imamo ob enem, to je, isto in ravno to leto sneg in vročino, led in toploto?

O. Misli si, da sega dolga dolga rudeča nit od solnca na zemljo, in se navija na zemljo, kakor na vretêno; 21. sušca bi bila na tem vretênu zareza, in zemlja bi se ravno po tej zarezi o 24 urah zasukala; drugi dan pa nit ne pojde več po zarezi, ampak nekoliko višje, bližee nas, ki prebivamo na severni poluti, ali solnce bo nekoliko bolj na severji vzhajalo, in to se bo ponavljalo od dne do dne do 21. junija; tačas nam je solnce naj bližee; dolgo časa ga vidimo, imamo naj daljše dni in naj krajše noči; sedež pa nekoliko časa postane (Sommer-Solstitium); kmali potem se nam pa nit odmikuje, kakor se nam je približevala, in 21. septembra je zopet na tisti zarezi, kakor je bila 21. septembra (Herbst - Aequinoktium); sedež se nam pa odmikuje čedalje bolj proti jugu; solnce nižeje vzhaja, manj časa ga vidimo; o božiču je naj dalje od nas, in tako ostane zopet nekoliko časa (Winter - Solstitium); potem pa se nam zopet primikuje, in 21. sušca je ravno zopet tam, kjer je bilo pretečeno leto, in solnce ravno tam vzhaja in zahaja; na zemlji sta zopet noč in dan enako dolga (Frühlings - Aequinoktium). To vse sam lahko zapaziš; solnce ti ne bo zmirom pri tistem oknu in na tistem kraji sijalo, in iz tega ali enega kraja prihajalo in se skrivalo, ampak polletu višje, po zimi nižeje; učeni zvezdogledi so prerajtali, koliko se zemlja pošev zaberne, da se zgodi ta sprememba, in da imamo na zemlji 4 letne čase.

J. Ali pa je po vsi zemlji pomlad, kedar je pri nas, in tako tudi drugi letni časi?

O. Nikakor! To je ravno na robe. Da boš pa to ložeje razumel, ti moram še enkrat to reč od druge strani pojasniti. Ako bi potisnili iglo pri severji v zemljo tako, da bi na juga iz zemlje pogledala, bi bila to zemljina os; konca, kjer se ta krogla okoli igle suče, se imenujeta tečaja, in sicer severni-arktični, in južni - antarktični tečaj. Čerta enako daleč od tečajev čez sredo krogle potegnjena je ravnik (Aequator),

ki zemljo deli v dve poluti — v južno in severno; — ta ravnik je pa tista zareza, kakor sem ti poprej pravil, da se nit ravno 21. sušča in 21 septembra na njo navija. Spomlad se začenja tedaj 21. sušča; solnce stoji enako daleč od obeh tečajev; noč in dan sta si enako dolga. Solnce se nam na videz zmirom primikuje, in čedalje je višje na nebu. Dan in vročina rasteta. Polletje se začenja 21. junija, ko je solnce prišlo do tistega kraja, kjer je naj bližje nas. Kakor hitro se nam pa odmikuje, že bolj pošev gleda na nas, in dan se skrajšuje.

Jesen se začenja 21. septembra; noč in dan sta zopet enako dolga; nit se ovija ravno po tej zarezi na vretěnu. Bolj pa, ko se od nas odmikuje proti južnemu tečaju, toliko nižje in bolj na jugu za nas, solnce vzhaja; dan je čedalje krajši, mraz pa čedalje večji.

Zima se začenja 20. decembra, ko se je nit naj dalje od nas odmaknila, in solnce nam tačas še le proti 8. uri skozi okno pokuka.

Poslednjič, ko se nam potem nit zopet približuje, so tudi dnevi čedalje dalji, in mesca sušča smo že zopet tam, kjer smo bili o letu osorej.

J. Sedaj pa že bolje razumem; na severni poluti imamo leto, ko imajo na južni poluti zimo, in tako se zmirom ponavlja.

O. Da, tako je; ko pri nas zadnje cvetice odcvetó in listje na drevji rumeni, začenja tam vse zeleneti in rasti, in ko imamo mi naj daljše noči, jim tam sveti naj daljši dan. Nikdar se ne moremo božji modrosti dovolj prečuditi, ker shaja z enim solncem po vsi zemlji, in v ledene in zimske kraje zopet prinaša prijetno pomlad in veselo žetev.

Pa še vse drugačne reči bi človek vidil na nebu, ko bi se dogel povzdigniti do večernice, ktera je naj bližje iz med vseh zvezd. Letá bi bila čedalje večja, iz prvega kakor mesec, pozneje kakor veliko kolo, na zadnje pa kakor velika krogla, ktere prezreti bi ne mogel. Ko bi še nekoliko bližje prišel, bi vidil hribe in doline in marsikaj drugega; poslednjič bi pa prišel na novi svet. Ravno v tej meri bi bila pa zemlja manjša; njena svetloba pa večja, ker bi se strinjala na manjšem prostoru. V nekaki daljavi bi bila zanj kakor kolo, pozneje kakor tarča, potem kakor mesec, in poslednjič ko bi prišel na drugi svet, bi jo zagledal daleč na nebu kakor milo zvezdo, ktera z drugimi zvezdami vzhaja in zahaja. „Poglej tje“, bi rekel prvemu znancu,

„moj oče in moja mati živita še tam“. To bi bilo kaj čudovito veselje — viditi zemljo med zvezdami na nebu — in ž njimi se pomikati; vendar, tako daleč nihče ne pride.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XXVIII.

T. Da so mile govorice staroslovenske, kakor nam jih kažejo prvi pismeni spominki, doma med ljudstvom tako naglo utihnile, k temu so pripomogle razne viharne sile, zlasti a) l. 886, ko so po Metodovi smerti umakniti se mogli njegovi učenci, b) l. 892, ko so vsedli se med Slovence siloviti Madjari, in c) l. 907, kedar je padla bila Moravska in z njo tudi Slovenska.

U. O poslednji pripoveduje Šafařík, da je na vse strani razgnala prejšnje bivatelje, kar jih je ušlo smerti ali sužnosti. Nekaj jih je pobegnilo do Tater (pod Karpate), nekaj k Bulgarom, Hrovatom in drugam.

T. Naj važniše, piše Ladislav (Zl. Vek. str. 10), je preseljevanje l. 892, ko so divji Magjari pritisnili na oserčje Slovanov. Lahko si je misliti, da so premagani Slovani obrnili se od premagovavcev proč, ter se podali proti jugu in zato ku za drugimi sorodniki.

U. I jaz bi mislil, da se je takrat mnogo Slovencev naselilo po naših krajih, in da se tako naj bolje razjasnuje Šafaříkov „drugam“.

T. Nekaj Slovanov je ostalo, piše Ladislav dalje, doma v Panoniji ter so se podvergli premagovavcu, nekaj se jih je umaknilo proti severju v tatranske goré, nekaj pa jih je šlo po sedanjem Štajarskem in Kranjskem in ob jadranskem morji, in so se pomešali med prejšnje stanovnike sorodne. Naravno je, da so vzeli seboj naj dražji zaklad, namreč svojo govorico.

U. Ohranili so tudi Slovenci svojo govorico toliko ložeje, ker so prišli k sorodnim bratom; se vé, da se je sčasoma marsikaj premenilo.